Міністерство освіти і науки України

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

АВЧІННІКОВА ГАЛИНА ДМИТРІВНА

УДК 371(73)(043.3)

ПРОФІЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ США

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент
Білецька Ірина Олександрівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
доцент кафедри теорії та практики іноземних мов.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Локшина Олена Ігорівна,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач лабораторії порівняльної педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Бойченко Марина Анатоліївна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка,
доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться “27” травня 2015 р. об 11^{00} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано “24” квітня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економічний потенціал країни визначається не з огляду на її природні чи фінансові ресурси, а з огляду на якість людського капіталу, а саме – освіченості, грамотності громадян, уміння навчатися протягом усього життя, здатності адаптуватися до нових умов. Адже саме якісна освіта забезпечує стійкі фінансові та суспільні відносини в державі та є показником стабільності й успішного її розвитку. В епоху науково-інформаційних технологій, яка настала після індустріальної, важливим є зосередження уваги на інтелектуальній власності, на науковому потенціалі нації і безпосередньо на її якісній освіті, на фізичному та інтелектуальному розвитку її громадян. Саме тому система освіти має бути спланована так, щоб забезпечити молодь знаннями та вміннями, допомогти їй досягти необхідного освітнього рівня для обрання професії в подальшому житті.

Системи освіти щороку оновлюються та зазнають реформувань у глобальному сенсі, враховуючи запити світового науково-технологічного прогресу. Якісна освіта громадян стала вагомою частиною соціальної політики більшості держав світу. Проте кожна система освіти обумовлена особливостями історичної, економічної, соціальної і культурної спадщини, а також педагогічних традицій.

Завдання сучасної школи – навчити учнів знаходити та аналізувати інформацію самостійно, розкрити їхні здібності та нахили. У зв'язку з цим підготовка школярів до подальшого навчання і життя, допомога у виборі напрямів навчання є пріоритетними завданнями, які стоять перед сучасною школою.

Дослідники наголошують, що в наш час освіта і наука розвиваються досить інтенсивно, що приводить до зростання навантаження та збільшення кількості шкільних предметів. За таких умов психологічний тиск на учнів зростає. Однак, завдяки профільній диференціації навчання учні мають можливість вивчати, крім базових, лише ті предмети, до яких виявляють здібності та які їм подобаються, і так "розвантажуватись" від предметів, що не знадобляться при подальшій освіті чи роботі, адже вивчати величезну кількість предметів однаково успішно та глибоко практично неможливо.

Цього можна досягти завдяки організації профільного навчання в старшій загальноосвітній школі, розв'язання якої повинно забезпечити виконання Закону України "Про загальну середню освіту" (1999), є особливо актуальною. Профілізація навчання повинна створити необхідні умови для розкриття природних задатків та інтересів школярів, їх орієнтації на певний вид майбутньої діяльності. У Концепції профільного навчання в старшій школі (2013) зазначається, що метою профільного навчання є забезпечення можливостей для рівного доступу учнів до здобуття загальноосвітньої профільної та допрофесійної підготовки, безперервної освіти впродовж усього життя, створення умов для їхньої самореалізації, мобільності й професійного зростання.

В Україні необхідно створити ефективну систему профільної диференціації навчання та розподілу трудових ресурсів з метою забезпечення молодого економічного ринку держави професійними кадрами. Це потребує вивчення досвіду різних країн, особливо тих, які мають позитивні здобутки в цій справі. Багато науковців підтримують концепцію, згідно з якою, запозичуючи досвід найбільш ефективних освітніх реформ в різних країнах, можна створити стандартну модель системи освіти, врахувавши лише все актуальне й позитивне.

У сучасному освітньому просторі помітно зростає інтерес до відповідного американського досвіду, оскільки Сполучені Штати Америки є країною з достатньо вкоріненими традиціями профільного навчання шкільної молоді. Чимало аналітиків, педагогів і вчених, що займаються компаративістикою, визнають значну пристосованість американських випускників до реального життя, оскільки в загальноосвітній школі вони разом із теоретичними знаннями набувають необхідні практичні навички.

Своєму успіху США багато в чому завдячують саме тим, що завчасно почали цінувати освіту, інвестувати в розбудову навчальних закладів, підготовку кваліфікованих педагогів, розробку й тестування навчальних програм та інших ресурсів. Американці усвідомили пріоритетність шкільної освіти. Ідея необхідності забезпечення якості освіти відображена в політичних реформах, офіційних документах, доповідях державних посадовців та керівників

освітніх закладів і організацій. В урядовому документі США "Нація у небезпеці" (1983) зазначається, що основним об'єктом конкурентного змагання на сучасному етапі є знання.

США накопичили унікальний досвід забезпечення профільного навчання школярів. У цій країні розроблено методики врахування індивідуальних особливостей та уподобань кожного учня, що забезпечує краще засвоєння знань та їх подальше застосування на практиці, про що свідчать позитивні результати досліджень.

Сьогодні проблема профільного навчання цікавить як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Вагомий внесок у її розв'язання роблять українські педагоги-компаративісти: О. Безлюдний, М. Бойченко, Г. Єгоров, О. Заболотна, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Матвієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, С. Шандрук та ін. Загальним теоретичним питанням профілізації навчального процесу в старшій школі присвячені праці В. Алфімова, Г. Балла, Н. Бібік, О. Бугайова, М. Бурди, Т. Гордієнка, М. Гузика, Л. Жовтан, В. Кизенка, О. Корсакової, В. Мадзігона, Н. Ничкало, І. Осадчого, В. Рибалки, А. Самодрина, С. Трубачової, Н. Шиян та ін.

У ближньому зарубіжжі актуальність наукових досліджень у цій галузі відзначають багато вчених, зокрема такі, як: С. Броневщук, В. Ворошилов, М. Губанова, В. Гузєєв, О. Диморська, Г. Дорофєєв, А. Жафяров, М. Зайкіна, К. Мєшалкіна, В. Монахов, О. Петунін, В. Ревякіна, С. Рягин, В. Фірсов, С. Чистякова, І. Якиманська (Росія), Г. Бунтовська, Н. Огурцов (Білорусія); Х. Лійметс, І. Унт (Естонія). Профільне навчання в зарубіжних країнах досліджували Л. Загорулько, К. Корсак, О. Локшина, Н. Семергей та ін.

Американські науковці, серед яких Т. Брамельд, Дж. Дьюї, Дж. Каунтс, В. Кілпатрік, Дж. Конант, М. Накостін, І. Уїлсон, Р. Хатчінз, Дж. Чайльдс та ін., робили спроби розробити нові ефективні підходи до реформування освіти. Еволюцію системи шкільної освіти Сполучених Штатів Америки, передумови впровадження профільної диференціації навчання старшокласників, періодизацію її становлення й розвитку та інші загальні освітні питання в США відображено в працях американських науковців Дж. Адамса, В. Брікмена, Дж. Гутека, І. Доутона, С. Кертіса, В. Кілпатріка, Е. Колінгса, Р. Коуена, Р. Раска, П. Сетлера та С. Холла. Становленням та розвитком американської дидактики займалися Дж. Гудлед, А. Джонсон, Дж. Дюпуї, Г. Колінз, Е. Круг, С. Маклуре, Д. Теннер та ін.

Значний внесок у вивчення питань американської шкільної освіти роблять Л. Кремін і Дж. Спрінг. Вони досліджують зміни, які відбулись у середніх навчальних закладах США від моменту заснування перших шкіл до їх сучасного стану, велику увагу приділяють особливостям переходу від навчання, в центрі якого перебуває вчитель, до навчання, в центрі якого – учень.

У важливих сучасних освітніх документах, якими є Концепція профільного навчання в старшій школі (2003, 2009), оновлена Концепція профільного навчання в старшій школі (2013), зазначається, що Україна цікавиться та бере до уваги особливості побудови освітніх систем інших країн (Англія, Франція, Нідерланди, Італія, Іспанія, Німеччина, Данія, Аргентина, Швеція, Австрія, Росія та США). У Концепціях 2003, 2009 років подано коротку характеристику профільної диференціації навчання в старшій школі США, Англії та Шотландії. Але, як свідчить аналіз літератури з теми, вітчизняні освітяни та науковці лише частково використовують елементи зарубіжного освітнього досвіду. Досвід зарубіжних освітніх систем, що перебуває в динаміці, потребує вивчення, потребують конкретизації педагогічні умови забезпечення індивідуального підходу до кожного окремого учня та навчання всього класу базових основ; також потребують уточнення характеристики профільної диференціації навчання та її складових. Вивчення особливостей профільної диференціації навчання в США дасть можливість успішно використовувати кращі надбання такого досвіду в Україні.

Актуальність проблеми профільної диференціації навчання зумовлена ще й такими *суперечностями* між:

– суспільною значущістю професійно підготовленої особистості з урахуванням міжнародних профільних стандартів та недостатнім теоретичним обґрунтуванням цього процесу;

– нагальною потребою покращення стану української системи профільної диференціації навчання та недостатнім вивченням і використанням позитивного зарубіжного досвіду (зокрема американського) у вітчизняній педагогічній практиці;

– необхідністю підсилення практичної спрямованості процесу профільного навчання старшокласників, якісної їх підготовки до навчання у вищому навчальному закладі чи практичної діяльності, що забезпечується профільною диференціацією навчання та відсутністю адаптованих до вітчизняної системи освіти напрямів використання американського досвіду.

Отже, актуальність проблеми, її важливість для вітчизняної теорії і практики та необхідність розв'язання означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження – **"Профільна диференціація навчання учнів старшої школи США"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою комплексної теми Лабораторії педагогічної компаративістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини "Інноваційний потенціал порівняльно-педагогічних досліджень для розвитку освіти в Україні" (державний реєстраційний номер 0111U009200). Тему дисертації затверджено Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 5 від 15 листопада 2010 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 30 листопада 2010 р.).

Мета дослідження – виявити та розкрити організаційно-педагогічні засади профільної диференціації навчання учнів старшої школи США, з'ясувати шляхи використання позитивного американського досвіду в українських загальноосвітніх навчальних закладах.

Відповідно до теми та мети визначено такі **задачі дослідження:**

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми в українській та зарубіжній педагогічній теорії й практиці, уточнити сутність ключових понять дослідження.
2. Розробити періодизацію профільної диференціації навчання учнів старшої школи в США та розкрити сучасний стан профільного навчання учнів американської старшої школи.
3. Виділити й охарактеризувати напрями профілізації навчання в старшій школі США та з'ясувати роль діагностування учнів середньої школи.
4. Розкрити підходи до організації та змістово-методичне забезпечення профільної диференціації навчання старших школярів у США й на цій основі розробити рекомендації для використання позитивного американського досвіду у вітчизняній школі.

Об'єкт дослідження – процес профільного навчання в середніх навчальних закладах Сполучених Штатів Америки.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні засади профільної диференціації навчання учнів американської старшої школи.

Хронологічні межі дослідження охоплюють кінець XVIII – початок XXI століття. *Нижня хронологічна межа* визначається появою ідеї диференціації навчання, яку вперше висловив американський політичний діяч та освітянин Т. Джефферсон у працях "Білль про загальне поширення знань" (1779), "Замітки про Віргінію" (1782) та ін. *Верхня хронологічна межа* обумовлена сучасними досягнення США у сфері профільної диференціації навчання учнів старшої школи, що відображено в американських законодавчих документах "Жодної дитини поза увагою" (No Child Left Behind, 2001), "Америка створює можливості значного підвищення якості технології, освіти і науки" (America COMPETES Act (America Creating Opportunities to Meaningfully Promote Excellence in Technology, Education, and Science Act), 2007), "Відновлення та реінвестування Америки" (American Recovery and Reinvestment Act, 2009), "Гонка до вершини" (Race to the Top, 2009), "Час для реформ" (A Blueprint for Reform, 2010), "Охорона здоров'я та регулювання освіти" (Health Care and Education Reconciliation Act, 2010) та ін.

Методи дослідження. Для досягнення окресленої мети наукового пошуку і розв'язання визначених задач застосовано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження: аналіз зарубіжних та вітчизняних першоджерел, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення та систематизація, що є необхідним для з'ясування концептуальних підходів, що становлять основу системи профільного навчання; порівняльно-педагогічний аналіз емпіричних явищ і фактів щодо профільного навчання учнів у школі США; індуктивний та дедуктивний способи встановлення причинно-наслідкових зв'язків між політичними, соціальними, культурними й педагогічними процесами, які зумовили становлення і розвиток системи профільного навчання в Сполучених

Штатах Америки; вивчення законодавчої бази в галузі профільного навчання (закони, постанови, накази, акти тощо) та шкільної документації (програми, навчальні плани); проблемно-порівняльний, що уможливив характеристику структурного, культурного та людського вимірів реалізації профільного навчання, з'ясувати суперечності та результати впровадження профільного навчання в українській освітній системі.

Джерельну базу дослідження становлять:

– американські нормативні документи та акти, які регламентують функціонування середньої загальноосвітньої школи: закон "Про вдосконалення шкільної освіти Америки" (Improving America's Schools Act, 1994), "Цілі – 2000" (Goals – 2000, 1994), "Національні цілі освіти й професійної підготовки" (National Targets for Education and Training, 1991), "Жодної дитини поза увагою" (No Child Left Behind, 2001), "Гонка до вершин" (Race to the Top, 2009), "Час для реформ" (A Blueprint for reform, 2010) та ін.;

– аналітичні матеріали та електронні бази даних національних та міжнародних організацій: Американської асоціації шкільних адміністраторів (The School Superintendents Association), Національного центру освітньої статистики США (US National Center for Education Statistics), Бюро з питань стандартів у професійній освіті (Education Professional Standards Board), Державної ради з питань акредитації підготовки вчителів (The National Council for the Accreditation of Teacher Education (NCATE)), Національної спілки науки (National Science Foundation), Федеральної статистичної системи Сполучених Штатів Америки (Federal Statistical System of the United States), Асоціації педагогів Америки (Association of American Educators) та ін.;

– науковий доробок американських учених, які займаються питаннями вдосконалення системи профільної диференціації навчання старшокласників у США;

– матеріали українських та американських періодичних видань: "Голос України" (2005), "Директор школи, ліцею, гімназії" (2010, 2011), "Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України" (2011), "Народное образование" (2009), "Освіта України" (2008), "Педагогика" (2012), "Порівняльно-педагогічні студії" (2011), "Рідна школа" (2009), "Стандарти і моніторинг в освіті" (2002, 2008), "Шлях освіти" (2003), " Journal of Adolescence" (Журнал Юність, 2000), "American Educational Research Journal" (Американський освітній дослідницький журнал, 2006), "American Studies Journal" (Американський науковий журнал, 2011), "Educational Horizons" (Освітні горизонти, 2010), "Educational Leadership" (Освітнє лідерство, 2008), "Educational Psychologist" (Освітній психолог, 2009), "International Science. Ukrainian Edition" (Інтернаціональна наука. Українське видання, 2010), "Journal of Early Adolescence" (Журнал ранньої юності, 2007), "Journal of Education Finance" (Журнал освітніх фінансів, 2000), "Journal of Educational and Psychological Consultation" (Журнал освітньої та психологічної консультації, 2005, 2006), "Journal of Research and Development in Education" (Журнал дослідження і розвитку в освіті, 2011), "Journal of Research in Rural Education" (Журнал дослідження в сільській освіті, 2009), "Phi Delta Kappan" (Фі Дельта Каппан, 2007), "School Health" (Шкільне здоров'я, 2008), "The Rural Educator" (Сільський освітянин, 2010) та ін.;

– матеріали офіційного сайту Департаменту освіти США та департаментів освіти окремих штатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше:*

– виявлено і розкрито організаційно-педагогічні засади профільної диференціації навчання учнів американської старшої школи: виділено й охарактеризовано напрями профілізації навчання в старшій школі США (академічний, загальний, професійний); розкрито змістово-методичне забезпечення профільного навчання учнівської молоді в старшій школі США (напрями, зміст, форми профілізації навчання; діагностування учнів середньої школи при здійсненні профільного навчання; стандарти профільного навчання);

– визначено основні періоди становлення та розвитку профільного навчання в США: передумови зародження ідеї диференціації навчання (1500–1780); розвиток системи профільного навчання в державних школах (1780–1900); зростання вагомості профільного навчання (1900–1950); інтенсифікація профільного навчання учнів старшої школи в США (1950–2000); модернізація системи профільного навчання учнів старшої школи в США в наш час (2000–2014);

– окреслено шляхи використання позитивного американського науково-практичного досвіду профільної диференціації навчання у вітчизняній шкільній освіті;

– *удосконалено* та *розширено* наукові уявлення про мету, теоретичні підходи та принципи профільної диференціації навчання в школах США; *уточнено* сутнісні характеристики понять "профільна диференціація навчання" (вид навчання, за якого якому кожен учень, окрім вивчення основних обов'язкових загальноосвітніх предметів, має можливість приділяти більше уваги тим дисциплінам, які найповніше відповідають його нахилам та інтересам), "профільне навчання", "профіль", "допрофільна підготовка", "професійна орієнтація", "диверсифікація", "фуркація", "елективність", "багатопрофільність", "курикулум" і "американська старша школа";

– *подальшого розвитку набув* аналіз стану дослідженості проблеми у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані результати можна використовувати в науково-практичній діяльності освітян, спрямованій на впровадження профільного навчання в українській шкільній освіті, на підвищення її конкурентоспроможності через зорієнтованість на кращі зразки зарубіжної педагогіки. Застосування елементів профільного навчання учнів старшої школи США, адаптованих відповідно до особливостей функціонування національної системи освіти, вірогідно, сприятиме підвищенню ефективності навчально-виховного процесу у вітчизняній шкільній освіті. Теоретичні результати дослідження можуть бути використані для розширення курсів "Історія педагогіки", "Порівняльна педагогіка", "Історія освітньо-виховних систем", "Педагогіка вищої школи"; для розробки стандартів та методик профільного навчання в Україні. Досвід американських колег в організації профільного навчання, висвітлений у роботі, є корисним для поліпшення діяльності шкільних психологічних та профорієнтаційних служб.

Результати дисертаційного дослідження ***впроваджено*** в навчальний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2364/01 від 22.12.2014), Христинівської спеціалізованої школи І–ІІІ ступенів № 1 імені О. Є. Корнійчука (довідка № 270 від 01.10.2014), Христинівської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 2 (довідка № 364 від 30.09.2014), Розсішської ЗОШ І–ІІІ ступенів (довідка № 189 від 30.09.2014), Веселівського НВК І–ІІ ступенів (довідка № 68 від 04.10.2014) Черкаської області.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження обговорювалися на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня:

міжнародних – "Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі: тенденції і прогнози" (Умань, 2011), "Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура" (Умань, 2012), "Формирование новых концепций научных исследований психологии и педагогики" (Москва, 2013), "Наука XXI століття: відповіді на виклики сучасності" (Бухарест, 2013), "Формирование новых концепций научных исследований психологии и педагогики" (Москва, 2013), "Формирование современного облика науки" (Донецьк, 2013), "Теоретические и методологические проблемы современных наук" (Новосибирск, 2013), "Наука і освіта у глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи" (Умань, 2013), "Science of future" (Прага, 2014), "Сучасний вимір педагогічних та психологічних наук" (Львів, 2014), "Формування науково-освітньої політики" (Київ, 2014), "Сучасна іншомовна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи" (Умань, 2014);

всеукраїнській – "Україна в євроінтеграційних процесах" (Київ, 2013);

обговорювалися та дістали позитивну оцінку на засіданнях кафедри теорії та практики іноземних мов і Лабораторії педагогічної компаративістики, звітних науково-практичних конференціях викладачів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2010–2014).

Публікації. Основний зміст і результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 18 одноосібних публікаціях автора, серед яких: 7 статей (з них 2 – у зарубіжних виданнях), які відображають основні наукові результати дослідження, 11 – апробаційного характеру.

Обсяг і структура дисертації. Характер та специфіка поставлених дослідницьких завдань

зумовили структуру дисертації, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (650 найменувань, з них 325 – англійською мовою), 3 додатків на 7 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 250 сторінок, основного тексту – 198 сторінок. У роботі вміщено 3 таблиці на 3 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими темами та програмами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, розкрито методи, джерельну базу, хронологічні межі дослідження; визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження, апробацію результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – ***"Теоретичні засади проблеми дослідження"*** – з'ясовано стан дослідженості проблеми профільної диференціації навчання в старшій школі Сполучених Штатів Америки у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці; уточнено ключові поняття дослідження.

Встановлено, що в наш час проблему профільного навчання досліджують багато вітчизняних педагогів-компаративістів, а саме А. Алексюк, Т. Бєланова, Е. Бойєр, А. Василюк, Л. Ващенко, В. Веселова, Б. Вульфсон, О. Джуринський, Б. Жебровський, В. Жуковський, Г. Єгоров, О. Ковязіна, К. Корсак, Т. Кошманова, М. Красовицький, Н. Лавриченко, О. Локшина, З. Малькова, О. Матвієнко, В. Пилиповський, Л. Пуховська, В. Розумовський, М. Романенко, А. Сбруєва, Л. Тарасюк, Н. Яковець та ін.

Аналіз наукової і періодичної літератури з питань профільної диференціації навчання учнів старшої школи США дав змогу об'єднати їх у три групи.

До *першої групи* нами віднесено праці, в яких обґрунтовано еволюцію американської системи шкільної освіти в цілому, її періодизацію та загальні питання розвитку освіти в досліджуваній державі: становлення системи освіти та особливості організації навчального процесу (М. Бернштейн, І. Герд, А. Готалов-Готліб, Ю. Грегоращук, О. Джуринський, Б. Євтух, С. Іванов, Є. Ковалевський, А. Сбруєва, М. Сперанський, О. Сухомлинська, В. Чорний, М. Штейнгауз та ін.); організація навчального процесу: педагогічні технології, методи та форми організації навчання у школах США (О. Лещинський); сучасні тенденції формування змісту освіти в державних школах США (О. Літвінов); розвиток педагогічної освіти у США у 1960–2000 роках (Т. Кошманова); теорія і практика навчання у Сполучених Штатах Америки першої половини XX ст. (Н. Пацевко); проблеми педагогічної освіти в США (С. Романова); концепції виховання в системі шкільної освіти США (О. Плахотнюк); оцінювання навчальних досягнень учнів методом тестування в педагогіці США (Н. Чорна); розвиток мас-медійних навчальних технологій у середніх закладах освіти США (С. Шумаєва); позитивні і негативні аспекти стандартизації у системі загальної середньої освіти США (М. Бургін, Л. Ващенко, Б. Жебровський, К. Корсак, О. Літвінов, О. Ляшенко, З. Малькова, Ю. Мілов, В. Пилиповський, Л. Пуховська, В. Розумовський, А. Сбруєва, Т. Цирліна, М. Шутова та ін.); здійснення іншомовної освіти в США (І. Білецька); експериментальні школи (Б. Купер).

Загальним освітнім проблемам США присвятили увагу С. Андріяш, Л. Ашкеназі, О. Безлюдний, М. Бойченко, М. Бренсон, О. Васильєва, Р. Вендровська, В. Вернацький, Ю. Грегоращук, Р. Грін, Л. Дунаєвський, О. Заболотна, О. Зеленко, Н. Ільїн, Е. Кагаров, Г. Корнетова, М. Красовицький, Л. Кремін, Л. Курінчук, Н. Кучеренко, Е. Льюїс, Л. Малець, З. Малькова, І. Оверчук, С. Оганян, Дж. О'Ніл, В. Пилиповський, Г. Пічугіна, Г. Прозоров, Р. Райлі, О. Романовський, О. Сахарова-Вавілова, О. Хмельницька та ін. Цінними є наукові праці компаративістів Ю. Алфьорова, М. Бойченко, Б. Вульфсона, О. Джуринського, Б. Євтуха, Н. Заїченко, К. Корсак, М. Красовицького, О. Літвінова, О. Локшиної, З. Малькової, М. Нікітіна, Н. Пацевко, А. Сбуєвої, О. Сухомлинської, М. Шутової та ін.

До *другої групи* нами віднесено дослідження, в яких вивчаються особливості профільного навчання та профільної диференціації навчання старшокласників в Україні та зарубіжжі (В. Алфімов, Н. Аніскіна, Г. Балл, Н. Бібік, Л. Божович, О. Братанич, О. Бугайов, М. Бурда, С. Гончаренко, Т. Гордієнко, М. Губанова, В. Гузєєв, М. Гузик, В. Давидов, Ю. Дік, Г. Дорофеєв,

Л. Жовтан, Н. Калініченко, В. Кизенко, О. Ковязіна, Ю. Колягін, О. Корсакова, І. Лікарчук, С. Логачевська, О. Локшина, О. Лосєва, В. Мадзігон, А. Макарчук, С. Максименко, Ю. Мальований, В. Моляко, Н. Ничкало, А. Олексюк, В. Орлов, І. Осадчий, А. Пінський, В. Рибалка, С. Рубінштейн, С. Рягін, О. Савченко, А. Самодрин, П. Сікорський, С. Трубачева, А. Хуторський, В. Чорний, О. Шестаков, Н. Шиян та ін.).

Третя група – це дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх учителів у США (І. Гушлевська, В. Дикань, Я. Колібаб'юк, М. Лещенко, Н. Лизунова, Н. Мукан, І. Пасинкова, Р. Роман, С. Романова, Л. Черній, Т. Чувакова, С. Шандрук та ін.).

Отже, помітне зростання інтересу саме до американської освітньої системи та до системи профільної диференціації навчання і шляхів її реалізації в старшій школі, яке свідчить про актуальність проблеми, і відсутність у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці цілісного дослідження профільної диференціації навчання учнів старшої школи США відкривають простір для системного ґрунтовного дослідження цього явища як педагогічної проблеми.

У ході дослідження схарактеризовано термінологічний апарат, зокрема зосереджена увага на різних підходах провідних науковців до трактування таких базових понять, як "*профільна диференціація навчання*", "*профільне навчання*", "*диференційоване навчання*", а також дотичних, але важливих для повного розкриття проблеми, термінів: "фуркація", "елективність", "профіль", "допрофільне навчання", "американська старша школа". Простежується, що науковці мають подібні та різні підходи до трактування сутності поняття "профільне навчання" та "профільна диференціація навчання". Так, з'ясовано, що більшість дослідників, зокрема О. Бугайов, І. Малафіїк, В. Фірсов, термін "*диференціація навчання*" розуміють як систему навчання, за якої кожен учень оволодіває певним мінімумом загальноосвітньої підготовки та одержує можливість приділяти більше уваги тим напрямам, які найбільше відповідають його нахилам; водночас американські дослідниці Р. Альбер та К. Томлінсон розуміють його як концептуальний підхід і практичну технологію планування й реалізації курикулуму та навчального процесу, який базується на усвідомленні відмінностей між школярами.

На основі аналізу підходів до визначень провідними науковцями ключових понять дослідження нами запропоновано власні трактування понять, а саме: *профільне навчання* – це засіб диференціації та індивідуалізації навчання, що базується на особистісно-орієнтованому підході, а також забезпечує здійснення навчально-виховного процесу, враховуючи бажання, нахили, можливості та освітні й професійні інтереси учнів щодо соціального і професійного самовизначення; *профільна диференціація навчання* – це вид навчання, за якого кожен учень, окрім вивчення основних обов'язкових загальноосвітніх предметів, дістає можливість надавати більше уваги тим дисциплінам, які найповніше відповідають його нахилам та інтересам; окреслені особливості *американської старшої школи*, основними з яких є такі: необхідність виконання вступних вимог для зарахування до неї; тривалість навчання становить чотири роки (з 9 по 12 клас); розгалуженість навчальної програми; спрямованість роботи тьютора та консультанта з планування кар'єри на підтримку учнів у виборі навчального профілю та розв'язання інших питань; розташування її приміщень окремо від основної школи; схожість на коледж чи університет США.

У **другому розділі – *"Профільне навчання учнів старшої школи у США як соціально-економічна та педагогічна проблема"*** – з'ясовано періоди становлення та розвитку профільного навчання учнів старшої школи США в XVII – на поч. XXI століття; охарактеризовано напрями профілізації навчання в старшій школі США.

На основі вивчення науково-педагогічної літератури запропоновано авторську періодизацію розвитку профільної диференціації навчання в американській старшій школі. У ході дослідження умовно виокремлено 5 основних періоди становлення системи шкільної освіти та профільної диференціації навчання. Здобутками *першого періоду* – передумови зародження ідеї диференціації навчання (1500–1780) – були передумови зародження ідеї диференціації навчання, заснування перших шкіл і зародження ідеї диференціації, яку вперше у своїх працях "Білль про загальне поширення знань" (1779), "Замітки про Віргінію" (1782) та ін. висловив відомий американський політичний діяч та педагог Т. Джефферсон, теоретично обґрунтувавши ідею

диференціації змісту освіти, наголошуючи на запровадженні обов'язкової народної освіти та закликаючи звернути особливу увагу на обдарованих дітей.

Основними результатами *другого періоду* – розвиток профільного навчання в державних школах (1780–1900) – були зростання доступності освіти; поява державних масових шкіл – академій, в яких готували учнів для вступу до коледжів, викладали математику, грецьку і латинську мови, а також рідну мову, граматику, риторику, логіку, історію, географію, етику, астрономію та ін.; поява технічної, професійної й академічної програм навчання в школах.

Ключовими особливостями *третього періоду* – зростання вагомості профільного навчання (1900–1950) – залишалась реформа курикулуму, розширення програм, збільшення кількості курсів і елективів; потреба в підготовці значних верств населення до висококваліфікованої технічної діяльності; зростання обсягу знань, умінь та навичок, якими мали оволодіти учні, особливо старшокласники, виникнення численних педагогічних об'єднань та осередків, тобто поява певних умов та навіть необхідності для широкого впровадження профільної диференціації навчання; обґрунтування американськими педагогами Л. Терменом та Е. Торндайком необхідності створення шкільної програми на базі диференціації за рівнем "профілів-треків" ("потоків") та з'ясування ними, що регулювання обсягу та глибини знань згідно з індивідуальними потребами надає кожному школяреві можливість найдоцільніше використовувати здібності, якими він наділений; введення "системи потоків"; здійснення надзвичайно великого впливу на становлення системи профільної диференціації навчання освітянином Дж. Дьюї.

Особливістю *четвертого періоду* – інтенсифікація профільного навчання учнів старшої школи в США (1950–2000) – було інтенсивне оновлення системи профільного навчання; виявлення зниження рівня знань американських школярів з основних дисциплін та зосередження на поліпшенні якості освіти та підвищенні знань школярів; затвердження трьохпрофільного навчального плану у 80-х роках XX століття; залишення американською старшою школою єдиних програм і вимог до учнів у минулому та перехід до диференційованого курикулуму; поява таких законів: "Про початкову та середню освіту" (1965), "Про розвиток педагогічної професії" (1967), "Про рівність жінок у сфері освіти" (1979), "Про створення Міністерства освіти" (1979), "Про національні цілі освіти" (1990), "Про покращення дошкільного виховання" (1990), "Про попередження відсіву учнів зі шкіл" (1991), "Про підготовку до професійної діяльності" (1994 р.); "Про удосконалення американських шкіл" (1994); "Цілі 2000: Закон про освіту Америки".

П'ятий період – модернізація системи профільного навчання учнів старшої школи в США в наш час (2000–2014) – полягає у вдосконаленні та оновленні системи профільної диференціації навчання школярів; виокремлення стратегій розвитку профільного диференційованого навчання учнів у Сполучених Штатах Америки, які передбачають: безперервність і послідовність профорієнтаційного та диференційованого навчання учнів; врахування тенденцій і змін світового та вітчизняного ринків праці; забезпечення потреб держави в спеціалістах, які відповідають соціально-економічним вимогам часу; зростання економічної, соціальної та особистісної ефективності диференціації навчання внаслідок його конкретної спрямованості й індивідуалізації. Також до цього періоду відносимо розроблення оптимального курикулуму, який містить обов'язкові для вивчення предмети і курси (для забезпечення високого рівня знань із основних предметів) та ряд предметів і курсів на вибір (для забезпечення гармонійного розвитку нахилів і талантів) і втілює принципи профільної диференціації, забезпечуючи правильний вибір майбутньої спеціальності старшокласниками; розроблення програми "Жодної дитини поза увагою" (No Child Left Behind, 2001) і "Програми для реформ" (A Blueprint for Reform, 2010); також однією з особливостей діяльності американської профільної школи початку XXI століття є підвищення уваги до служби "гайденс", метою якої є допомога дитині в питаннях навчання, виборі профілю та майбутнього професійного шляху, а також в особистих проблемах; інтенсифікація співпраці середніх навчальних закладів з батьками. Так, чинний президент Сполучених Штатів Америки Б. Обама продовжує традицію вдосконалення системи освіти, яку розпочав ще Д. Ейзенхауер, 34-й президент країни. У 2010 році урядом Б. Обами була розроблена модель підвищення якості освіти в ініціативі "Програма для реформ" (A Blueprint for Reform), у якій до 2020 року передбачається підвищити рівень підготовки випускників старшої американської школи

до вступу й навчання в коледжах і для подальшого професійного розвитку, також планується покращити роботу педагогічних працівників, посилити співпрацю з батьками, надаючи їм звітну інформацію про оцінювання роботи американських шкіл з метою поліпшення їхньої діяльності, та звернення уваги на роботу шкіл, учні яких мають низькі навчальні досягнення.

З'ясовано, що навчання в старшій середній школі здійснюється за трьома основними напрямами або профілями: загальним, академічним та професійним. Відбір учнів до відповідного потоку здійснюється ретельно, враховуються навчальні досягнення, характеристика школярів учителями, результати тестування рівня IQ, рекомендації працівника профорієнтаційної служби. Навчання на кожному з напрямів передбачає досягнення різних цілей: на академічному – підготовка до вступу в університет, на загальноосвітньому – до середнього професійного навчального закладу, на практичному – підготовка до роботи. Таким чином, американська школа досягає двох основних цілей: 1) пропонує загальну програму підготовки до коледжів та університетів для тих, хто зацікавлений у вищій освіті; 2) забезпечує можливості для професійного навчання учнів, які після закінчення школи планують працювати. Школярі обирають різні напрями профілізації навчання, курси та елективи, що й робить систему освіти Сполучених Штатів Америки досить розгалуженою, дає можливість учневі зробити вибір та скористатися можливістю поглибленого вивчення обраної спеціальності.

У **третьому розділі – *"Порівняльна характеристика профільної диференціації навчання старшокласників у США та Україні"*** – охарактеризовано зміст стандартів профільного навчання у старших класах США й на цій основі розроблено рекомендації для використання позитивного американського досвіду у вітчизняній середній школі.

З'ясовано, що профільна диференціація навчання учнів старшої школи здійснюється на основі діагностування учнів початкової та середньої школи. У дослідженні звернено увагу на розкриття діагностичного інструментарію, що використовується в американській школі. Обґрунтовано необхідність здійснювати профільну диференціацію навчання старшокласників на основі глибокого та всебічного діагностування учнів середньої школи. При цьому визначено, що ключову роль у виборі напряму навчання в старшій школі відіграють такі методи, як вирішення тестових стандартизованих завдань, усні опитування, анкетування, бесіда, спостереження за поведінкою та навчальними досягненнями учнів, здійснене досвідченими педагогами, побажання самих учнів і їх батьків. Саме тести та підготовка до них допомагають системі шкільної освіти залишатися успішною вже багато десятиліть поспіль; вважаємо, що, незважаючи на певну критику, все ж лише тестова система у поєднанні з іншими формами контролю може оперативно виявляти рівень знань та вмінь школярів у межах всієї країни.

Досліджено, що в сучасних Сполучених Штатах Америки актуальною є проблема стандартизації американської загальної середньої освіти: відбувається запровадження державних стандартів для поліпшення якості освіти, що є досить незвичним явищем, адже до цього часу існували окремі освітні стандарти лише на рівні штатів, оскільки у досліджуваній державі система освіти є децентралізованою. Створення нових стандартів повинно забезпечити врахування регіональних особливостей штатів та особливостей навчальних закладів, тобто варіативність змісту освіти, а також встановити необхідний мінімум освіти на федеральному рівні. Одним із освітніх стратегічних завдань США є збільшення впливу федеральних властей на освіту та зменшення автономії регіональних і місцевих органів управління.

Встановлено, що процес стандартизації освіти розпочався з публікації доповіді "Нація у небезпеці" (A Nation at Risk) у 1983 році, після чого було видано ряд законів. Тобто, починаючи з 80-х років XX століття, спостерігається тенденція у процесі реформування американської системи освіти до встановлення академічних стандартів щодо того, що мають знати та вміти учні. Ці стандарти є основою для інших освітніх компонентів.

На основі порівняльного аналізу функціонування систем профільної диференціації навчання учнів у старших класах загальноосвітніх навчальних закладів в Україні та Сполучених Штатах Америки запропоновано рекомендації щодо вдосконалення профільної диференціації навчання старшокласників у вітчизняних школах.

На загальнодержавному рівні:

– вдосконалити та узагальнити Концепцію профільного навчання в старшій школі, беручи до уваги зміни, внесені до неї, зокрема нові правила складання ЗНО та особливості вступної кампанії до вищих навчальних закладів 2015 року; розробити "Положення про профільну диференціацію навчання учнів старших класів", в якій доступно розкрити організаційні, змістові та інші аспекти організації ефективної профільної диференціації навчання в системі освіти;

– створити механізми співпраці роботодавців зі школами для формування й вчасного оновлення бази даних щодо попиту на різні профілі, професії та забезпечення школярів правдивою інформацією про вимоги до них;

– активізувати діалог між закладами середньої освіти, підприємствами, професійними та вищими навчальними закладами освіти на регіональному та загальнодержавному рівнях для підвищення ефективності профільної диференціації навчання;

– розробити аналог американської служби "гайденс" у вітчизняній системі шкільної освіти для допомоги учням у вирішенні питань, які стосуються вибору профілю навчання, навчальної діяльності зі сторони вчителя-наставника та ін.; розробити аналог американської шкільної посади "консультант з кар'єри", удосконалювати функції та діяльність сучасного класного керівника, орієнтуючи його ставати порадником та опікуном у питаннях, які пов'язані з вибором школярами подальшого життєвого шляху;

– передбачити підготовку профконсультантів за державним замовленням в університетах;

– створити мережу центрів профільного навчання та збільшити кількість доступних ресурсів для учителів, учнів і батьків у мережі Інтернет;

– поліпшити підготовку майбутніх учителів з метою уможливлення викладання ними профільних предметів на високому рівні; організувати перекваліфікацію освітян для готовності викладання на профільному рівні.

На рівні навчальних закладів:

– інтенсифікувати співпрацю загальноосвітніх середніх і вищих навчальних закладів, підприємств та організацій з метою забезпечення профільного самовизначення учнів; створити графіки відвідування учнями 8–11 класів різних виробництв та глибше ознайомлювати їх із особливостями кожної професії; передбачити можливість організації практики старшокласників на підприємствах;

– запровадити в державних школах аналог системи "гайденс" для створення сприятливих умов допрофільного та профільного навчання та вирішення питань профільної диференціації навчання;

– підвищити мотивацію до набуття учнями старших класів компетентності в обранні навчального профілю під час виконання ними тестових завдань та самостійних дослідницьких, проектних і творчих завдань профорієнтаційного спрямувань;

– активізувати в школах проектну діяльність, спрямовану на формування компетентності учнів 10–11 класів у виборі навчального профілю;

– впровадити в навчальний процес середніх загальноосвітніх закладів комплексні програми профільного спрямування, тренінги для розширення міжпредметних зв'язків;

– залучати батьків дітей до інтенсивнішої співпраці з шкільними закладами освіти та активної участі в навчанні й вихованні дітей.

Відповідно до мети, виявлено та розкрито організаційно-педагогічні засади профільної диференціації навчання учнів старшої школи США, що і уможливило розроблення рекомендацій щодо вдосконалення вітчизняної системи профільної диференціації навчання школярів.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено і запропоновано новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що полягає у виявленні та розкритті організаційно-педагогічних засад профільної диференціації навчання учнів старшої школи США, з'ясуванні шляхів використання позитивного американського досвіду в українських загальноосвітніх навчальних закладах. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети й розв'язання поставлених задач, що дало змогу зробити відповідні висновки:

1. У результаті аналізу стану розробленості проблеми в педагогічній теорії й практиці з'ясовано, що українські та зарубіжні вчені досліджують систему шкільної освіти США, оскільки це країна з укоріненими традиціями профільної диференціації навчання старшокласників та є успішною державою-лідером у різних сферах, що, на думку науковців, пояснюється ефективною освітньою системою. Виокремлено три групи досліджень у контексті профільної диференціації навчання учнів старшої школи Сполучених Штатів Америки: 1) праці, в яких обґрунтовано еволюцію американської системи шкільної освіти загалом, її періодизацію та різні загальні питання розвитку освіти в США; 2) дослідження особливостей профільного навчання та профільної диференціації навчання старшокласників; 3) дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх учителів у США.

На основі офіційних документів з питань організації профільної освіти, довідкової літератури навчальних закладів, аналітичних матеріалів та електронних банків даних міжнародних організацій, матеріалів педагогічної періодичної преси США, наукових досліджень зарубіжних та вітчизняних педагогів-учених уточнено сутність поняття "профільна диференціація навчання" у вітчизняній та американській термінології й запропоновано власне визначення: *профільна диференціація навчання* – це вид навчання, при якому кожен учень, окрім вивчення основних обов'язкових загальноосвітніх предметів, дістає можливість приділяти більше уваги тим дисциплінам, які найповніше відповідають його нахилам та інтересам. З'ясовано основні підходи до розуміння ключових понять дослідження ("профільне навчання", "диференційоване навчання", "багатопрофільність", "елективність", "курикулум", "диверсифікація", "фуркація", "американська старша школа"), без розуміння яких уявлення про систему профільної диференціації є неповним.

2. Розкрито особливості становлення, розвитку та сучасний стан профільної підготовки учнів американської старшої школи. Зокрема, у ході дослідження виділено п'ять періодів становлення системи профільної диференціації навчання: 1) передумови зародження ідеї диференціації навчання (1500–1780); 2) розвиток профільного навчання в державній системі шкіл (1780–1990); 3) зростання вагомості профільного навчання (1900–1950); 4) інтенсифікація профільного навчання учнів старшої школи США (1950–2000); 5) модернізація системи профільної диференціації навчання старшокласників (2000–2014). З'ясовано, що останні десятиліття спостерігається курс США на покращення якості освіти, зростають вимоги до результатів роботи освітньої системи, підсилюється прагнення підвищити рівень відповідальності кожного вчителя за якість своєї праці, і дуже важливо, що всі президентські ініціативи є логічним продовженням попередніх. Американський уряд виділяє значні кошти для фінансування системи освіти на належному рівні, продовжує підвищувати рівень підготовки випускників старшої школи до вступу й навчання в коледжах і для подальшого професійного розвитку, покращувати роботу педагогічних працівників, підвищувати кваліфікацію складу вчителів, посилювати співпрацю з батьками – надавати їм звітну інформацію про оцінювання роботи американських шкіл з метою покращення їх діяльності, і покращувати якість роботи шкіл, учні яких мають низькі навчальні досягнення. Розглянуто форми диференціації навчання старшокласників на різних рівнях та форми організації навчання в школах США. Розкрито стан технічного і комп'ютерного оснащення навчальних класів та шкіл у цілому. З'ясовано, що диференціація змісту освіти підсилюється ще й тим, що більшість обов'язкових предметів викладається за програмами різних рівнів складності, уже середня школа пропонує різноманітну академічну програму, але повнішою мірою вона реалізується саме в 9-12 класах, оскільки саме в старшій школі профільна диференціація навчання втілюється найбільш повною мірою. Досліджено, що акцент на стандартизованих тестах допомагає забезпечувати якісну національну освіту впродовж багатьох поколінь. Також констатовано, що у сучасних США значна увага приділяється виявленню обдарованих дітей та створення сприятливих умов для розвитку їхніх талантів і здібностей.

3. Виділено й охарактеризовано напрями профілізації навчання в старшій школі США: академічний, загальний, професійний. Навчання на академічному напрямі передбачає підготовку до вступу в університет, на загальноосвітньому – до середнього професійного навчального закладу, на практичному – до трудової діяльності. Зазначено, що диференціація на академічному профілі є дуже ефективною, вона максимально уможливлює набуття ґрунтовних знань, які

відповідають особистісним потребам і професійним намірам учнів американської старшої школи, що забезпечується, насамперед, завдяки наявності різних видів індивідуальних програм, що запроваджуються на академічних потоках, таких як престижні, незалежні, збагачені, прискорені, професійно спрямовані, елективні програми. Відбір учнів до відповідного напряму здійснюється ретельно, враховуються їхні навчальні досягнення, характеристики, результати тестування інтелектуального рівня, рекомендації працівника профорієнтаційної служби. З'ясовано, що в системі профільної диференціації навчання американських старшокласників ключову роль відіграє діагностування учнів середньої школи. Оскільки інтереси та нахили учнів 5–6 класів є нестійкими, то недоцільною є рання профілізація, але діагностування семикласників та восьмикласників допомагає їм зрозуміти свої інтереси та здібності й обрати відповідний навчальний профіль. Важливим є також з'ясування інтелектуального рівня школярів, яке визначає, чи зможуть вони навчатися за академічними програмами та готуватися до вступу у вищий навчальний заклад, чи краще для них обрати загальний або професійний напрям. Можливість вибору школярами різних напрямів профілізації навчання, курсів та елективів, поглибленого вивчення обраної спеціальності робить систему освіти Сполучених Штатів Америки досить розгалуженою. Також з'ясовано, що проблем у виборі учнями навчального профілю навчання вдається уникнути завдяки злагодженій роботі самих учнів з батьками, вчителями та тьюторами, які є водночас наставниками і порадниками школярів. Констатовано, що саме тести і система "гайденс" забезпечують ефективне здійснення системи профільної диференціації навчання учнів старшої школи в США. Досліджено позитивний та негативний вплив на школярів їх поділу на різні групи у процесі здійснення навчання.

4. Обґрунтовано змістово-методичне забезпечення профільної диференціації навчання старших школярів у США. З'ясовано, що профільна диференціація навчання здійснюється на основі діагностування учнів середньої школи, що забезпечується переважно складанням тестових завдань та ін. і допомагає учням ще в середній школі визначитись із майбутнім профілем. Також уточнено, що хоча допрофільне навчання розпочинається вже в початковій та середній школі, все ж недоцільною є рання профілізація, адже інтереси та нахили учнів у цей період є не завжди стійкими. Наголошено, що саме тестова система, на нашу думку, допомагає вчасно визначати рівень знань і вмінь учнів з різних предметів та забезпечує підтримку системи освіти досліджуваної держави на високому рівні. Встановлено, що заради поліпшення якості освіти останніми десятиліттями відбувається запровадження загальнодержавних стандартів, які повинні врахувати регіональні особливості штатів та навчальних закладів, тобто варіативність змісту освіти, а також встановити необхідний мінімум освіти на федеральному рівні. Констатовано, що основною ідеєю держстандартів є створення директив про те, що учень повинен знати з конкретного предмета з певної теми, для цього здійснюється порівняння досягнень американських учнів зі світовими стандартами, що дає змогу підвищити рівень знань учнів та, відповідно, працездатність підростаючого покоління і конкурентоспроможності США в глобальній економіці. Оскільки метою створення держстандартів є покращення учнівських досягнень, саме тому стандарти постійно змінюються, згідно з новими національними завданнями, які визначаються політиками. На основі обґрунтованого змістово-методичного забезпечення профільної диференціації навчання американських старшокласників запропоновано рекомендації для використання позитивного американського науково-практичного досвіду організації профільної диференціації навчання з метою покращення якості профільної диференціації навчання в українській освітній системі. Визначено рекомендації на загальнодержавному рівні та рівні навчальних закладів.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними напрямами його продовження можуть бути: теорія і практика профільної диференціації навчання школярів в інших країнах світу; застосування інноваційних педагогічних технологій у системі профільної диференціації навчання; система підготовки вчителів до викладання предметів на профільному рівні в США.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Авчіннікова Г. Профільна диференціація навчання школярів за кордоном та в Україні / Галина Авчіннікова // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – Вип. 3. – С. 7–13.

2. Авчіннікова Г. Д. Передумови становлення та розвитку профільного навчання учнів старшої школи у США / Г. Д. Авчіннікова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2013. – Вип. 1 (67). – С. 99–102.

3. Авчіннікова Г. Д. Особливості формування курикулуму в старшій школі США / Г. Д. Авчіннікова // Педагогічна теорія і практика : зб. наук. пр. – К. : КиМУ, 2013. – Вип. 4. – С. 15–25.

4. Авчіннікова Г. Д. Особливості діагностування та профільного навчання старшокласників у США / Г. Д. Авчіннікова // Зб. наук. пр. Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2013. – № 4. – С. 5–11.

5. Авчіннікова Г. Напрями профілізації навчання в американській старшій школі / Галина Авчіннікова // Зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. М. Т. Мартинюк]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Ч. 2. – С. 9–14.

6. Авчинникова Г. Д. Стандарты в системе школьного образования США / Г. Д. Авчинникова // Оралды ғылым жаршысы (Уральский научный вестник) : науч.-теорет. и практ. журн. (Педагогические науки). – Казахстан, Орал каласы, 2014. – № 17 (96). – С. 85–90.

7. Авчинникова Г. Д. Становление системы профильного образования учащихся в США / Галина Дмитриевна Авчинникова // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences (Scientific journal). – “East West” Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2014. – № 5–6 (May–June). – P. 96–99.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Авчіннікова Г. Профільна шкільна освіта у США / Галина Авчіннікова // Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі: тенденції і прогнози : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук. конф., (Умань, 26–27 трав. 2011 р.). – Ч. ІІ. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – С. 104–106.

9. Авчіннікова Г. Особливості вступу до коледжів США / Галина Авчіннікова // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., (Умань, 26–27 квіт. 2012 р.). – Ч. ІІ. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – С. 146–148.

10. Авчіннікова Г. Д. Особливості управління освітньою системою США на рівні штатів та на федеральному рівні / Г. Д. Авчіннікова // Наука XXI століття: відповіді на виклики сучасності : зб. статей І Міжнар. наук.-практ. конф., (Бухарест, 17 трав. 2013 р.). : в 3-х ч. – Ч. ІІІ. – Бухарест : Вид. від. Бухарестського університету Romania, 2013. – С. 78–82.

11. Авчинникова Г. Д. Характеристика элементов системы профильной дифференциации обучения старшеклассников в США / Г. Д. Авчинникова // Формирование новых концепций научных исследований психологии и педагогики : сб. науч. трудов по материалам IX Междунар. науч.-практ. конф. для студ., асп. и молодых ученых, (Москва, 27 апр. 2013 г.). – М. : Московский научный центр психологи и педагогики, 2013. – С. 32–35.

12. Авчинникова Г. Д. Эффективные формы и методы обучения – залог успешной организации профильной дифференциации обучения старшеклассников в США / Г. Д. Авчинникова // Формирование современного облика науки : сб. науч. трудов по материалам междунар. конф., (Донецк, 15 июня 2013 г.). – Донецк : Центр научных публикаций. – С. 86–90.

13. Авчинникова Г. Д. Направления профилизации обучения в американской старшей школе / Галина Дмитриевна Авчинникова // Теоретические и методологические проблемы современных наук : сб. науч. трудов по материалам IX Междунар. науч.-практ. конф., (Новосибирск, 5 октяб. 2013 г.). – Новосибирск : ООО агенство “Сибпринт”, 2013. – С. 6–9.

14. Авчіннікова Г. Профільна диференціація навчання старшокласників у США / Галина

Авчіннікова // Наука і освіта у глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., (Умань, 17–18 жовт. 2013 р.). – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – Ч. 2. – С. 10–12.

15. Авчіннікова Г. Д. Характеристика змісту освітніх стандартів у США / Г. Д. Авчіннікова // Science of future : International scientific-practical conference of teachers and psychologists, (Prague (Czech Republic), the 8th of May 2014). – Prague : Publishing Center of the European Association of pedagogues and psychologists “Science”, 2014. – Vol. 1. – С. 8–10.

16. Авчіннікова Г. Д. Перехід учнів до старшої школи у США та його особливості / Г. Д. Авчіннікова // Сучасний вимір педагогічних та психологічних наук : зб. тез наукових робіт за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., (Львів, 30–31 трав. 2014 р.). – Львів : ГО “Львівська педагогічна спільнота”, 2014. – С. 51–54.

17. Авчіннікова Г. Здійснення диференціації профільного навчання в школах США / Г. Д. Авчіннікова // Формування науково-освітньої політики : зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. конф., (Київ, 31 трав. 2014 р.). – К. : Центр наукових публікацій, 2014. – Ч. 1. – С. 74–78.

18. Авчіннікова Г. Особливості розвитку іншомовної освіти в Україні та США / Галина Авчіннікова // Сучасна іншомовна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., (Умань, 16 жовт. 2014 р.). – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – С. 13–16.

АНОТАЦІЇ

Авчіннікова Г. Д. Профільна диференціація навчання учнів старшої школи США. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2015.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й обґрунтовано новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що полягає у виявленні та розкритті організаційно-педагогічних засад профільної диференціації навчання учнів старшої школи США, з’ясуванні шляхів використання позитивного американського досвіду в українських загальноосвітніх навчальних закладах. Розкрито історичні передумови та визначено періоди розвитку системи профільної диференціації навчання американських старшокласників; схарактеризовано сучасний стан системи профільного навчання учнів у старшій школі США; охарактеризовано основні напрями профільного навчання старшокласників у Сполучених Штатах Америки, з’ясовано стандарти профільного навчання в американських середніх навчальних закладах; виділено тенденції розвитку профільної диференціації навчання учнів американської старшої школи та окреслено можливості використання позитивного американського науково-практичного досвіду профільної диференціації навчання учнів у системі української шкільної освіти.

Уточнено трактування сутнісних характеристик понять “профільне навчання”, “профільна диференціація навчання”. Удосконалено та розширено наукові уявлення про мету, теоретичні підходи та принципи профільної диференціації навчання у старшій школі США.

Ключові слова: профільне навчання, профільна диференціація навчання, національний стандарт, американська старша школа.

Авчинникова Г. Д. Профильная дифференциация обучения учащихся старшей школы США. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Умань, 2015.

Диссертация посвящена обоснованию проблемы профильной дифференциации обучения американских старшеклассников и определению путей использования успешного американского опыта в организации профильной дифференциации обучения на старшей ступени общеобразовательной школы в Украине в современных условиях.

Обоснованы социально-исторические и политико-экономические предпосылки становления системы профильной дифференциации обучения школьников, которые сложились до 1779 г. – зарождения идеи дифференциации обучения, и на их основе определены основные этапы ее развития. Проанализирован принцип профильной дифференциации как один из приоритетных в американской системе образования. Изучены различные подходы к толкованию терминов “профильное обучение” и “профильная дифференциация обучения” отечественными и зарубежными учёными, выделены общие и отличительные черты, в результате анализа предложена авторская дефиниция. Определены основные цели, задачи и принципы профильной дифференциации обучения учащихся старшей школы в Соединенных Штатах Америки.

Раскрыто особенности становления, развития и современное состояние профильной подготовки учащихся американской старшей школы. В ходе исследования выделено пять периодов развития системы профильной дифференциации обучения: 1) предпосылки зарождения идеи дифференциации обучения (1500–1780); 2) развитие профильного образования в государственной системе школ (1780–1990); 3) возрастание существенности профильного образования (1900–1950); 4) интенсификация профильного обучения учащихся старшей школы (1950–2000); 5) модернизация системы профильной дифференциации обучения старшеклассников (2000–2014).

Установлено, что в системе среднего образования США предусмотрено выявление склонностей и способностей учащихся, в связи с этим дифференциация обучения начинается еще в младшей школе, но эффективнее всего происходит именно в старшей школе. Дифференциация содержания образования усиливается еще и тем, что большинство предметов преподаются за программами разных уровней сложности.

Расширены и усовершенствованы научные представления о направлениях профилизации обучения американских старшеклассников: общем (многопрофильный), академическом и производственном (профессиональный). Обучение на академическом потоке предусматривает подготовку к вступлению в университет, на общеобразовательном – к среднему профессиональному учебному заведению, на практическом – к трудовой деятельности. Дана характеристика каждому из них, обоснован выбор учащимися каждого из этих направлений и описаны вариации учебных планов и программ, расширение списка профильных дисциплин путем добавления дополнительных предметов или элективов. Установлено, что выбор направления профилизации обучения в старшей школе осуществляется на основе диагностирования учащихся средней школы, которое основывается на тестовой системе.

Определены особенности стандартизации системы школьного образования в целом и системы профильной дифференциации обучения в том числе. Установлено, что имеет место тенденция к введению общегосударственных федеральных стандартов в современную систему образования Соединенных Штатов Америки, возрастанию значения федеральных образовательных стандартов перед стандартами отдельных штатов для улучшения качества образования.

Новые тенденции в теории и практике работы американской старшей школы вызваны новыми социально-экономическими условиями и отображают сложные процессы современного развития исследованной страны. Американская система профильного образования в 2010-х годах является примером динамичности, постоянного обновления структуры и интеграции всего лучшего из этой сферы.

Обоснованы организационно-педагогические принципы процесса профильной дифференциации обучения старших учащихся в США. Установлено, что профильная дифференциация старшеклассников осуществляется на основе диагностирования учащихся средней школы, что обеспечивается преимущественно решением тестовых заданий и помогает в выборе профиля образования.

Для достижения цели научного поиска и решения определенных задач было использовано комплекс взаимосвязанных методов исследования: анализ зарубежных и отечественных первоисточников, синтез, абстрагирование, сравнение, обобщение и систематизация, что является необходимым для выяснения концептуальных подходов, положенных в основу системы

профильного обучения; сравнительно-педагогический анализ эмпирических явлений и фактов в контексте профильного обучения американских старшеклассников; индуктивный и дедуктивный способы установления причинно-следственных связей между политическими, социальными, культурными и педагогическими процессами, которые обусловили становление и развитие системы профильного образования в США; изучение документации в сфере профильного обучения и школьной документации; проблемно-сравнительный, который дал возможность охарактеризовать структурное, культурное и человеческое измерение реализации профильного обучения, определить направления использования американского опыта организации профильного образования в украинской образовательной системе.

Результаты проведенного исследования дали возможность обобщить полученные данные и выделить пути использования положительного научно-практического опыта американской профильной дифференциации образования старшеклассников.

Ключевые слова: профильное обучение, профильная дифферерренциация обучения, национальный стандарт, американская старшая школа.

Avchinnikova H. D. Profile differentiated instruction of US high school students. – On the right of manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.01 – The general Pedagogy and the History of Pedagogy. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2015.

Theoretical general conclusions and new approach to the solving of an important and actual problem that means systemic grounding of the profile differentiated learning of US high school students have been given in the thesis; experience of profile differentiated instruction of US high school students up to nowadays have been described; the system of education in our times in the context of profile differentiated learning has been characterized; the peculiarities of profile differentiated instruction standardization on federal and regional levels have been studied; tendencies of profile differentiated instruction in Ukrainian secondary educational establishments and possibilities of adoption of positive American scientific and practical profile differentiated instruction experience have been underlined.

Historical preconditions and five periods of differentiated learning of high school students in the USA have been also given in the thesis. Scientific notions about essential characteristics of basic terms “profile instruction”, “profile differentiated instruction” have been improved. The aim, theoretical approaches and profile learning principles in the US high schools have been developed.

Key words: profile instruction, profile differentiated instruction, national standard, American secondary high school.

Підписано до друку 23.04.2015 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 32.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua